

Německo se blíží k právnímu uznání třetí kategorie pohlaví

Germany is close to the legal recognition of third gender category

PhDr. Mgr. Andrea Baršová, LL.M, Ph.D., Úřad vlády ČR¹

Abstract: The German Parliament shall adopt new legislation concerning intersex persons by the end of 2018. The law should introduce a third, positive category of gender, in addition to „male” and „female” categories or repeal state registration of gender altogether. This follows from a landmark ruling by the German Constitutional Court of 10 October 2017 in case of *Vanja*, in which the court said that an intersex person, who is neither male nor female, is entitled to register their gender as such. The article summarizes complex developments that led to the ruling and discusses options of its implementation.

Key words: intersexuality – intersex individuals – LGBTI rights – human rights – Germany

Abstrakt: Německý zákonodárce má přijmout do konce roku 2018 novou právní úpravu týkající se intersexuálních osob. Zákon by měl zavést třetí, pozitivní kategorii pohlaví vedle pohlaví mužského a ženského anebo zrušit evidenci pohlaví osob prováděnou státem. Plyne to ze zlomového rozhodnutí Německého ústavního soudu ze dne 10. října 2017 v případě *Vanja*, ve kterém soud rozhodl, že intersexuální osoba, která není mužského ani ženského pohlaví, má právo, aby její pohlaví bylo zapsáno jako takové. Předložený článek sleduje komplexní vývoj, který vedl k předmětnému rozhodnutí a rozebírá možnosti jeho implementace.

Klíčová slova: intersexualita – intersexuální osoby – práva LGBTI osob – lidská práva – Německo

---

¹ Autorka pracuje v Odboru lidských práv a ochrany menšin na Úřadu vlády ČR. V článku vyjadřuje pouze své osobní názory. Kontakt: barsova@seznam.cz.

ÚVOD

Do konce roku 2018 má německý zákonodárce přijmout novou právní úpravu, která již nebude nutit intersexuální osoby,² aby se hlásily k mužskému či ženskému pohlaví. Rozhodl tak ve svém nálezu ze dne 10. října 2017 první senát německého Spolkového ústavního soudu.³ Soud naznačil, že lze uvažovat o dvojí podobě požadované ústavně konformní úpravy osobního stavu. Intersexuálním osobám, jež trvale cítí, že nepřísluší k ženskému ani k mužskému pohlaví, může být umožněno nechat si zapsat do matričních knih a do osobních dokladů třetí, zatím nepojmenovanou variantu pohlaví. Alternativním řešením je zrušení údaje o pohlaví jako jednoho ze základních státem evidovaných osobních údajů. V každém případě si řešení vyžádá zásahy do řady zákonů.

Rozhodnutí Spolkového ústavního soudu bylo přijato médii i části dotčených osob jako revoluční. Je ale též logickým završením vývoje, který probíhal v přístupu k lidem, kteří nezapadají do tradičního, binárního modelu dvou pohlaví a s ním spjatých společenských rolí v Německu v posledních desetiletích. V tomto článku chci dynamický vývoj v sousední zemi přiblížit širšímu okruhu čtenářů. Představuji v něm soubor okolností, které předcházely přijetí zlomového rozhodnutí Spolkového ústavního soudu a zamýšlím se nad možnostmi jeho implementace. Jde totiž o téma, které je aktuální nejen v Německu. Naznačuje to rovněž skutečnost, že obdobným případem se rozhodnul (v březnu 2018) zabývat i Ústavní soud v Rakousku.⁴

1. INTERSEXUALITA: REFORMNÍ SNAHY PO ROCE 2013

Zákon o osobním stavu (*Personenstandsgesetz*, PStG, 2007),⁵ který je obdobou našeho zákona o matrikách, jménu a příjmení,⁶ neumožňuje, aby v knize narození a návazně v dalších osobních

---

² Intersexuálními (inter*) jedinci jsou v širokém slova smyslu míněny osoby s takovým vrozeným stavem, kdy jejich pohlavní chromosomy, pohlavní žlázy anebo vnitřní či vnější pohlavní orgány nezapadají jednoznačně do binární normy muže a ženy. Tuto širokou definici používá v obměnách řada autorů, např. GREENBERG, J. A. *Intersexuality and the law: why sex matters* [online]. New York: New York University Press, 2012, s. 1 [cit. 2018-04-17]. Dostupné z: <http://site.ebrary.com/lib/natl/Doc?id=10519774>; GHATTAS, D. C. *Human Rights between the sexes. A preliminary study on the life situations of the inter* individuals*. Berlin: Heinrich Böll Stiftung, 2013, s. 7 [cit. 2018-04-17]. Dostupné z https://www.boell.de/sites/default/files/endif_human_rights_between_the_sexes.pdf. Podobně definují intersexualitu dokumenty Rady Evropy anebo Agentury EU pro základní práva dále citované v článku.

³ BVerfG, Beschluss des Ersten Senats vom 10. Oktober 2017 – 1 BvR 2019/16 – Rn. (1–69). Dostupné z: http://www.bverfg.de/e/rs20171010_1bvr201916.html.

⁴ Viz Verfassungsgerichtshof, E 2918/2016-29, Beschluss, 14. März 2018, odst. 27–42 [cit. 2018-04-17]. Dostupné z: https://www.vfgh.gv.at/downloads/vfGH_Pruefungsbeschluss_E_2918-2016_unbest_Geschlecht_ano.pdf.

⁵ Personenstandsgesetz vom 19. Februar 2007 (BGBl. I S. 122), das zuletzt durch Artikel 2 Absatz 2 des Gesetzes vom 20. Juli 2017 (BGBl. I S. 2787) geändert worden ist. Dostupné z: <http://www.gesetze-im-internet.de/pstg/index.html>. Výraz „*Personenstand*“ (osobní stav) určuje podle zákona postavení člověka ve společnosti vyplývající ze znaků rodinného práva, včetně jeho jména a příjmení. Osobní stav zahrnuje údaje o narození, o uzavření manželství, založení životního partnerství, o úmrtí a o rodinněprávních skutečnostech a skutečnostech, vztahujících se ke jménu a příjmení (§ 1 odst. 1 citovaného zákona). Zákon o osobním stavu stanovuje též zákonné podmínky pro změny úředně evidovaného osobního stavu. Údaje o osobním stavu jsou osobní povahy a jako takové jsou zvláště chráněny. Současně ve svém celku představují základní souhrn informací o obyvatelstvu státu a týkají se tak bezprostředně jeho existence a svrchovanosti.

dokladech člověka byl v položce „pohlaví“ uveden jiný údaj než „mužské“ nebo „ženské“. Položka pohlaví však může zůstat bez údaje. S účinností od 1. listopadu 2013 je totiž podle odst. 3 paragrafu 22 zákona o osobním stavu možné zaznamenat osobní údaje dítěte do knihy narození bez údaje o pohlaví, pokud dítě nemůže být přiřazeno k ženskému nebo k mužskému pohlaví.⁷

Posláním úpravy z roku 2013 bylo oslabit sociální tlaky (rodičů, lékařů ale nepřímo též institucí jako jsou zdravotní pojišťovny) na provádění operací intersexuálních dětí v raném věku, aby tak bylo jednoznačně stanoveno jejich pohlaví. Mělo se zabránit zejména nezvratným zákrokům na genitáliích dětí, které by do budoucna nemusely odpovídat jejich pohlavní identitě v dospívání. Novela byla kompromisním výsledkem diskusí podnětených iniciativou části intersexuálních lidí, stavějících se kriticky k lékařským zákrokům, kterým byli podrobeni v dětství. Podle starších, dnes medicínou opouštěných názorů, bylo u intersexuálních dětí s nejednoznačnými genitáliemi vhodné provést co nejdříve chirurgické úpravy směrem k budoucímu „optimálnímu pohlaví“ dítěte.⁸ Informace o vrozené intersexualitě nebyla dětem ani později sdělena, a tak tito jedinci byli často konfrontováni s důsledky své intersexuality až v dospívání či v dospělosti. Terapeutická strategie tzv. „*optimal gender policy*“, která byla přijímaná široce ještě v 80. a 90. letech uplynulého století, se však v 90. letech stala terčem kritiky nově vzniklého (a s využitím nových informačních technologií rychle se globálně šířícího) hnutí intersexuálních osob. Hnutí vyvolalo zájem o toto téma za strany médií, umění, vědy, historie i práva.⁹ Od konce prvního desetiletí našeho století se intersexualita stává v Německu rovněž explicitně politickou otázkou.

---

⁶ Zákon č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

⁷ K reformě z roku 2013 viz BARŠOVÁ, A. Jiné pohlaví. *Časopis zdravotnického práva a bioetiky*. 2014, Vol. 4, No. 1 [cit. 2018-04-17]. Dostupné z: <http://www.ilaw.cas.cz/medlawjournal/index.php/medlawjournal/article/view/61>.

⁸ Snaha o co nejrychlejší operace dětí s nejednoznačnými genitáliemi se uplatňovala od poloviny 20. století. Zásadním kritikem tohoto přístupu, který prosazoval zejména vlivný americký sexuolog John Money (1921–2006), byl Milton Diamond (nar. 1934). Diamond byl prvním odborníkem, který varoval již v roce 1982 lékaře, že terapeutický model, používaný k léčbě intersexuálních dětí je neudržitelný. V článku *Sexual Identity, Monozygotic Twins Reared in Discordant Sex Roles and a BBC Follow-Up* (DIAMOND, M. Sexual Identity, Monozygotic Twins Reared in Discordant Sex Roles and a BBC Follow-Up. *Archives of Sexual Behavior*. 1982, Vol. 11, No. 2, s. 181–185 [cit. 2018-04-17]. Dostupné z: <http://www.hawaii.edu/PCSS/biblio/articles/1961to1999/1982-sexual-identity.html>) sdělil vědecké obci, že John Money ve známém případě Davida Reimera zamlčel skutečné problémy svého pacienta. David Reimer byl po nahodilé ztrátě penisu při lékařském zákroku v raném dětství operován a vychováván jako dívka. Na rozdíl od Moneyho tvrzení se ale nikdy s dívčí rolí neztotožnil. Diamond navrhoval, aby děti mužského pohlaví i při ztrátě penisu, případně též děti s mikropenise, nebyly operovány a vychovávány jako děvčata.

⁹ Zejména internet přispěl k možnosti organizování této rozptýlené a neviditelné menšiny. Téma intersexuality bylo zpracováno filmem a literaturou a začalo být intenzivně zkoumáno vědními disciplínami, jako jsou historie, antropologie, psychologie či právo. Již za dvě desítky let od vzniku hnutí existovaly stovky publikací k tématu. Samotné hnutí, které vzniklo v USA, zachycuje rovněž řada prací, např. DAVIS, G. *Contesting intersex: The dubious diagnosis*. New York, NY: New York University Press, 2015. V Německu se zabývá intersexualitou jako sociální kategorií například Joris A. Gregor z University Friedricha Schillera v Jeně. Viz GREGOR, A. Das ist mein Körper! Intergeschlechtliche Körper zwischen Krise und Emanzipation. In: *Routinen der Krise – Krise der Routinen*. DGS Kongressband 37. 2015 [cit. 2018-04-17]. Dostupné z: http://publikationen.sozioogie.de/index.php/kongressband_2014/article/view/53/pdf_42.

Kritické hlasy dotčených podpořil v roce 2009 Výbor OSN pro odstranění diskriminace žen, který vyzval německou vládu k jednání s organizacemi transsexuálních a intersexuálních lidí, jež by vedlo k lepšímu uchopení jejich problémů. Zlomovou roli sehrálo v dalším společenském vývoji kritické stanovisko Německé etické rady (*Deutscher Ethikrat*)¹⁰ z roku 2012, o jehož zpracování požádala tento poradní orgán parlamentu a vlády pro otázky lidských práv a biomedicíny spolková ministerstva zdravotnictví a pro vzdělávání a výzkum.¹¹ Studie Německé etické rady dala jednoznačně aktivistům za pravdu. Dosavadní lékařskou a společenskou praxi směřující k co nejrychlejšímu přizpůsobení pohlaví dítěte ideálním, binárním představám, zcela zavrhl. Vyzvala k velké opatrnosti až embargu na operace upravující genitálie, pokud jsou prováděny na dětech, které k nim nemohou dát svobodný souhlas. Rada rovněž konstatovala, že je zásahem do osobnostního práva a do práva na rovnost, jsou-li osoby, které se nemohou kvůli své tělesné konstituci přiřadit k mužskému nebo ženskému pohlaví, nuceny zapisovat v matrikách jako muž nebo žena. Proto Rada již v roce 2012 žádala, aby existovala možnost zapsat do příslušné matriční položky vedle mužského a ženského též „ostatní“ pohlaví (*anderes*). Tento požadavek ovšem spolková vláda v roce 2013 nevyslyšela. Byl přijat kompromis v podobě pouhého umožnění dočasného nevyplnění údaje.

Zajímavé je, že ve stejné době se podobnými otázkami zabývala ve Švýcarsku Národní etická komise pro oblast humánní medicíny (*Nationale Ethikkommission im Bereich Humanmedizin*),¹² která dospěla k odlišnému klíčovému závěru. Švýcarská komise doporučila, aby pro danou chvíli byl zachován model dvojího pohlaví, protože je společensky a kulturně hluboce zakořeněn a rovněž intersexuální lidé si často přejí, aby si ve společnosti našli místo jako muž nebo žena.¹³ Východisko viděla komise v jednoduché, nebyrokratické možnosti změny pohlaví, založené na přesvědčení dotčených intersexuálních osob. V jiných ohledech ale názory švýcarské komise souzněly s postoji německých kolegů. Komise vyzvala mj. k uznání utrpení osob podrobených lékařské praxi orientované na kulturně společenské hodnotové představy, které nejsou slučitelné s respektem k tělesné a psychické integritě člověka a s právem na jeho sebeurčení. Nabádala k provádění operací a jiných nezvratných zákroků z etických a právních důvodů až v době, kdy se dotčená osoba může sama rozhodnout.

---

¹⁰ Blíže k poslání Německé etické rady viz BARŠOVÁ, A. *Jiné pohlaví*, s. 9.

¹¹ DEUTSCHER ETHIKRAT. *Intersexualität, Stellungnahme*. Berlin, 23. 2. 2012 [cit. 2018-04-17]. Dostupné z: <http://www.ethikrat.org/dateien/pdf/stellungnahme-intersexualitaet.pdf>. K problematice vývoje do roku 2013 viz též VOSS, H. J. *Intersexualität/Intergeschlechtlichkeit: Überblick über die aktuellen Debatten in der Bundesrepublik Deutschland. Femina politica*. 2013, 22, 2, s. 135–140 [cit. 2018-04-17]. Dostupné z: <http://nbn-resolving.de/urn:nbn:de:0168-ssoar-447579>.

¹² *Die Nationale Ethikkommission im Bereich der Humanmedizin* (NEK) byla ustavena v roce 2001 jako nezávislé těleso, které radí úřadům v otázkách lékařské vědy a etiky. Formálně je podřízena Spolkovému úřadu pro zdravotnictví (*Bundesamt für Gesundheit*), finance pro její činnost zajišťuje ministerstvo vnitřních věcí konfederace (*Eidgenössisches Departement des Innern*). Zasedá v ní 15 expertů, kteří zastupují právní vědu, medicínu a přírodní vědy, ekonomii, sociální vědy, filosofii a teologii.

¹³ NATIONALE ETHIKKOMMISSION IM BEREICH HUMANMEDIZIN NEK-CNE. *Zum Umgang mit Varianten der Geschlechtsentwicklung. Ethische Fragen zur „Intersexualität“* (K zacházení s variantami vývoje pohlaví. Etické otázky k „intersexualitě“). Stellungnahme Nr. 20/2012 Bern, November 2012 [cit. 2018-04-17]. Dostupné z: https://www.nek-cne.admin.ch/inhalte/Themen/Stellungnahmen/NEK_Intersexualitaet_De.pdf.

V roce 2013 se téma intersexuality objevilo též ve volebních programech některých politických stran pro volby do Spolkového sněmu. Např. SPD, která se stala součástí vítězné volební koalice, uvedla, že ne každý člověk se narodil jednoznačně jako muž či žena a požadovala právo na tělesnou nedotknutelnost a právo na sebeurčení ohledně pohlaví pro transsexuální a intersexuální osoby.¹⁴ Vládní koalice CDU, CSU a SPD vzešlá z výsledku těchto parlamentních voleb, se v koaliční smlouvě pro 18. volební období (2013–2017) zavázala, že se problémy transsexuálních a intersexuálních lidí bude zabývat a vyhodnotí rovněž zlepšení, která přinesla změna z roku 2013.¹⁵ V září 2014 proto spolková vláda zřídila při spolkovém ministerstvu pro rodinu, seniory, ženy a mládež meziresortní pracovní skupinu (*Interministerielle Arbeitsgruppe*, IMAG) pro řešení situace intersexuálních a transsexuálních lidí. Skupina, v níž jsou zapojeny vedle expertů též spolková ministerstva vnitra, spravedlnosti a zdravotnictví, se zabývá třemi okruhy otázek: 1) přístupem medicíny k transsexuálním a intersexuálním lidem, 2) posílením poradenství a osvěty a 3) potřebnými právními reformami. Součástí procesu jsou otevřené výměny názorů s dotčenými jedinci, aktivisty a s odbornou veřejností. Činnost pracovní skupiny je podporována vytvořením řady odborných studií. Jako první byly zveřejněny studie mapující stav a potřeby poradenství a osvětové materiály pro rodiče intersexuálních dětí.

Zásadní posun v oblasti medicíny přineslo stanovisko Spolkové lékařské komory (*Bundesärztekammer*) z ledna 2015 *Versorgung von Kindern, Jugendlichen und Erwachsenen mit Varianten/Störungen der Geschlechtsentwicklung (Disorders of Sex Development, DSD)* (Péče o děti, mladistvé a dospělé s variantami/poruchami vývoje pohlaví).¹⁶ Stanovisko bylo reakcí na zmíněnou kritiku dosavadní lékařské vědy ze strany některých intersexuálních osob a na doporučení Německé etické rady z roku 2012. Stanovisko je vodítkem pro lékaře, kteří jsou v této oblasti činní a jsou vystaveni silným tlakům a čelí též značné nejistotě.¹⁷ Dokument se proto snažil přemostit ostré kontroverze, které rozdělávaly též lékařskou komunitu.¹⁸

---

¹⁴ *Das Wir entscheidet: das Regierungsprogramm 2013–2017 / SPD*. [Berlin], [2013]. (Název je slovní hříčkou s významem „Rozhodneme my.“), s. 48, 49 [cit. 2018-04-17]. Dostupné z: http://library.fes.de/pdf-files/bibliothek/download/7758779/20130415_regierungsprogramm_2013_2017.pdf.

¹⁵ *Deutschlands Zukunft gestalten. Koalitionsvertrag zwischen CDU, CSU und SPD. 18. Legislaturperiode* (Vytvářet budoucnost Německa. Koaliční smlouva mezi CDU, CSU a SPD pro 18. volební období), s. 105 [cit. 2018-04-17]. Dostupné z: <https://www.bundesregierung.de/Content/DE/Anlagen/2013/2013-12-17-koalitionsvertrag.pdf?blob=publicationFile>.

¹⁶ STELLUNGNAHME DER BUNDESÄRZTEKAMMER. *Versorgung von Kindern, Jugendlichen und Erwachsenen mit Varianten/Störungen der Geschlechtsentwicklung (Disorders of Sex Development, DSD)*. *Deutsches Ärzteblatt*. 30. Januar 2015 [cit. 2018-04-17]. Dostupné z: http://www.bundesaerztekammer.de/fileadmin/user_upload/downloads/BAeK-Stn_DSD.pdf.

¹⁷ Pocit nejistoty vyvolávají mj. též požadavky na odškodnění intersexuálních osob, které byly podrobeny bez svého souhlasu operacím s nezvratnými důsledky. Tento požadavek zmínila také studie Německé etické rady a prosazují jej některé spolky, v Německu např. zastřešující svaz *Intersexuelle Menschen e.V.* Celosvětově známým se stal případ z Jižní Karolíny v USA, označený jako *M. C.*, v němž adoptivní rodiče intersexuálního dítěte zažalovali pracovníky sociálních služeb, kteří měli dítě v péči před adopcí, a lékaře nemocnice, kde byla provedena operace uzpůsobující pohlaví dítěte. Zárok byl proveden, když bylo (později adoptovanému) dítěti 16 měsíců. Případ je specifický tím, že dítě, jehož biologičtí rodiče se vzdali rodičovských práv, bylo v době provedení operace v péči státu. Spor s nemocnicí byl v roce 2017 urovnán mimosoudně vysokým odškodněním. Viz též BEIGHT, D. *The Case of M.C. An Argument for Legal, Medical, and Social Recognition of Ambiguity*. The

Lékařská komora se ve stanovisku určenému lékařské obci přidržuje medicínského pojmu „poruchy vývoje pohlaví“ (*disorders of sex development, DSD*), zavedeného v roce 2006, i když si je vědoma jeho kontroverznosti. Doporučuje proto používat též širší výraz „varianty/poruchy vývoje pohlaví“ (*Varianten/Störungen der Geschlechtsentwicklung*). Klíčovou tezí je konstatování, že DSD nelze stavět na úroveň vadného vývoje a nemoci. Perspektiva „zdraví“ a „nemoci“ je relevantní jen pro některé stavy DSD, nelze ji používat obecně. Stanovisko stvrzuje odklon moderní medicíny od v minulosti praktikované (a nyní kritizované) terapeutické strategie tzv. „*optimal gender policy*“. Vhodné zacházení s DSD je podmíněno tím, že nebude docházet k traumatizaci dotčených. Stanovisko zdůrazňuje také velkou heterogenitu situací a variant, které DSD zahrnuje.¹⁹

Východisky doporučených medicínských postupů jsou lidskoprávní principy, jako jsou ochrana lidské důstojnosti, především v podobě práva na zohlednění individuality a zachování soukromí, práva na sebeurčení, práva na informovaný souhlas či práva na přiměřenou lékařskou péči založenou na principu vyhnutí se zbytečnému utrpení a poškození jedince. U dětí se stanovisko dovolává též Úmluvy o právech dítěte a jejích principů, jako jsou blaho dítěte, ochrana jeho duševní a tělesné integrity, právo dítěte na vyjádření názoru a práva na sebeurčení dítěte, které je schopno samo jednat.

Stanovisko prochází jednotlivé medicínské otázky určování pohlaví u dětí a diagnostikování variací/poruch vývoje pohlaví a jejich terapie. V části věnované chirurgické terapii konstatuje, že u novorozenců není zpravidla indikována žádná chirurgická léčba. U dětí, které nemohou dát informovaný souhlas, je nutné přistupovat k operativním zákrokům nanejvýš restriktivně. U dospělých osob, které byly v mládí léčbou traumatizovány, je potřebné psychologické a psychosociální poradenství.

Stanovisko ale poukazuje rovněž na rizika spjatá s novým přístupem. Neexistují data, z nichž by šlo dovodit, jak se projeví široké moratorium na ireverzibilní zásahy (jak chirurgické tak hormonální) na psychosociálním vývoji dotčených dětí. Proto je kladen velký důraz na individuální a stálé poradenství, poučení a doprovázení, vždy odpovídající rozumové vyspělosti dítěte. Pomoc potřebují též rodiče dítěte. Doporučení se zabývá i navazujícími otázkami, jako jsou výzkum a vzdělávání.

Ohio State University. [2013] [cit. 2018-04-17]. Dostupné z: http://www.academia.edu/9732137/The_Case_of_Intersex_Child_M.C._An_Argument_for_Legal_Medical_and_Social_Recognition_of_Ambiguity.

¹⁸ Odborná medicínská diskuse probíhala na globální úrovni. Střet různých odborníků kolem požadavku absolutního moratoria na kosmetické chirurgické výkony na nejednoznačných pohlavních orgánech dětí je zachycen např. na stránkách *Journal of Pediatric Urology*. Někteří odborníci trvají na jejich zákazu, např. DIAMOND, M. – GARLAND, J. Evidence regarding cosmetic and medically unnecessary surgery on infants. *Journal of Pediatric Urology*. 2014, Vol. 10, Iss. 1, s. 2–6 [cit. 2018-04-17]. Dostupné z: [http://www.jpurology.com/article/S1477-5131\(13\)00311-2/pdf](http://www.jpurology.com/article/S1477-5131(13)00311-2/pdf). Jiní jej odmítají jako nepřiměřený a dogmatický, odporující též základním právům a povinnostem rodičů. Viz LEE, P. A. – HOUK, C. P. Commentary to ‚Evidence regarding cosmetic and medically unnecessary surgery on infants‘. *Journal of Pediatric Urology*. 2014, Vol. 10, Iss. 1, s. 7 [cit. 2018-04-17]. Dostupné z: [http://www.jpurology.com/article/S1477-5131\(13\)00320-3/pdf](http://www.jpurology.com/article/S1477-5131(13)00320-3/pdf).

¹⁹ Stanovisko se přidržuje klasifikace přijaté v tzv. *Consensus statement* z roku 2006. V závislosti na konkrétní klasifikaci lze rozlišit řadu forem DSD.

Podporuje návrh Německé etické rady, aby osobám s variantami/poruchami vývoje pohlaví byla poskytována péče specializovanými, interdisciplinárními centry.

Stanovisko Spolkové lékařské komory následovalo v roce 2016 stanovisko organizací zainteresovaných medicínských profesí (urologů, dětských chirurgů, endokrinologů), kteří dospívají k závěru, že varianty vývoje pohlaví nejsou nemoc a že nelze uvažovat o jejich „léčitelnosti“; žádná medicínská ani psychologická intervence nemůže sama o sobě cokoli změnit na stavu nejednoznačnosti pohlaví.²⁰

Vývoj v Německu se neodehrával izolovaně. Nové postoje byly formovány a doprovázeny též změnami v přístupu k intersexualitě v mezinárodních organizacích. V roce 2014 vydal komisař pro lidská práva Rady Evropy Nils Muižnieks prohlášení, kterým vyzval evropské státy k revizi současné legislativy a identifikování bílých míst z hlediska ochrany intersexuálních osob.²¹ O rok později publikoval obsáhlejší dokument *Human Rights and Intersex People*,²² který varuje, že prováděním operací a jiných intervencí, které mají upravovat pohlaví, jsou děti zbaveny práva na tělesnou integritu a stejně tak svého práva vyvinout si svoji vlastní genderovou identitu, jelikož toto rozhodnutí je učiněno *a priori* za ně.

Situaci členských států EU v přístupu k intersexuálním osobám shrnula v roce 2015 kriticky Agentura EU pro základní práva. Konstatovala, že v nejméně 21 zemích EU jsou prováděny operace intersexuálních dětí a vyzvala státy, aby nepřipouštěly provádění nekonsenzuální léčby směřující k „normalizaci“ pohlaví.²³ V rámci OSN zákroky na intersexuálních dětech odmítl v roce 2013 Juan E. Méndez, zvláštní zpravodaj pro mučení a jiné kruté, nelidské nebo ponižující zacházení.²⁴ V roce 2014 přijalo několik agentur OSN pod vedením Světové zdravotnické organizace stanovisko k nuceným a

---

²⁰ Stanovisko je citováno v rozhodnutí Spolkového ústavního soudu, viz BVerfG, Beschluss des Ersten Senats vom 10. Oktober 2017 – 1 BvR 2019/16 – Rn. (1–69). Dostupné z: http://www.bverfg.de/e/rs20171010_1bvr201916.html, s. 7, bod 3 (odst. 9). Dokument *S2k-Leitlinie Varianten der Geschlechtsentwicklung. Leitlinie der der Deutschen Gesellschaft für Urologie (DGU) e.V., der Deutschen Gesellschaft für Kinderchirurgie (DGKCH) e.V., der Deutschen Gesellschaft für Kinderendokrinologie und -diabetologie (DGKED) e.V.* [cit. 2018-04-17] je dostupný z: http://www.awmf.org/uploads/tx_szleitlinien/174-001l_S2k_Geschlechtsentwicklung-Varianten_2016-08_01.pdf.

²¹ MUIŽNIEKS, N. *A boy or a girl or a person – intersex people lack recognition in Europe. Human Rights Comment.* 9. 5. 2014 [cit. 2018-04-17]. Dostupné z: <https://www.coe.int/be/web/commissioner/-/a-boy-or-a-girl-or-a-person-intersex-people-lack-recognition-in-euro-1>.

²² *Human Rights and Intersex People. Issue paper published by the Council of Europe Commissioner for Human Rights.* Second edition. Council of Europe, September 2015 [cit. 2018-04-17]. Dostupné z: <https://rm.coe.int/16806da5d4>.

²³ The fundamental rights situation of intersex people. *FRA Focus.* 2015, No. 4 [cit. 2018-04-17]. Dostupné z: <http://fra.europa.eu/en/publication/2015/fundamental-rights-situation-intersex-people>.

²⁴ MÉNDEZ J. E. *Report of the Special Rapporteur on torture and other cruel, inhuman or degrading treatment or punishment.* U. N., General Assembly, Human Rights Council 22 session, 1 February 2013, doc. A/HRC/22/53, bod 77 [cit. 2018-04-17]. Dostupné z: http://www.ohchr.org/Documents/HRBodies/HRCouncil/RegularSession/Session22/A.HRC.22.53_English.pdf.

nedobrovolným sterilizacím, které zahrnuje i intersexuální osoby.²⁵ Myšlenkové trendy, stojící za změněným přístupem k intersexualitě, lze sledovat také v relevantní judikatuře Evropského soudu pro lidská práva. Zejména názory, které soud vyjádřil v případě transsexualit,²⁶ ukazují na stále větší autonomii, která je přiznávána lidem ve vztahu k určení svého pohlaví.

I přes zmíněné změny lze označit studii Německého institutu pro lidská práva (*Deutsches Institut für Menschenrechte*) zpracovanou na základě zadání ministerstva pro rodinu, seniory, ženy a mládež pro potřeby meziresortní pracovní skupiny a zveřejněnou v lednu 2017 za myšlenkově odvážnou. Nese i vypovídající název: *Geschlechtervielfalt im Recht. Status quo und Entwicklung von Regelungsmodellen zur Anerkennung und zum Schutz von Geschlechtervielfalt* (Rozmanitost pohlaví v právním řádu. Status quo a vývoj modelů pro uznání a ochranu rozmanitosti pohlaví).²⁷ Studie popisuje existující regulační modely uznání a ochrany pohlavní identity a na rozdíl od kritických, avšak značně obecných stanovisek mezinárodních organizací představuje konkrétní, pozitivní návrh řešení pro Německo v podobě návrhu zákona o uznání a ochraně rozmanitosti pohlaví.²⁸

Na základě analýzy a vyhodnocení různých variant navrhuje autoři pracovat v zákoně s těmito kategoriemi pohlaví: mužské, ženské, další možnosti/varianty pohlaví (*weitere Geschlechtsoptionen*) a bez uvedení (*keine Angaben*). V případě využití zápisu „*weitere Geschlechtsoptionen*“ by bylo možno doplnit zápis upřesněním nejvíce o 30 znacích. Určit některou z těchto variant k zápisu do matrik je podle návrhu osobním právem dotčených, stejně tak jako změnit zápis (změna by mohla být provedena jednou za 12 měsíců). Zápis by byl založen na prohlášení osoby, bez jakéhokoli dalšího prokazování vůči úřadu (matrice). U dětí by měla být použita na počátku povinně poslední uvedená

²⁵ *Eliminating forced, coercive and otherwise involuntary sterilization: an interagency statement*. OHCHR, UN Women, UNAIDS, UNDP, UNFPA, UNICEF and WHO. World Health Organization, 2014. Dostupné z: http://www.who.int/reproductivehealth/publications/gender_rights/eliminating-forced-sterilization/en/.

²⁶ Zejména rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ve věci *A. P., Garçon a Nicot proti Francii* (č. 79885/12, 52471/13 a 52596/13, rozsudek ze dne 6. dubna 2017). K rozsudku viz ŠIMONOVÁ, K. Sterilizace jako podmínka pro změnu pohlaví v rodném listu: přelomový rozsudek ESLP a nevyhovující legislativa v ČR. *Bulletin centra pro lidská práva a demokratizaci*. 2017, roč. IX., č. 4 – květen, s. 14–21 [cit. 2018-04-17]. Dostupné z: <http://www.centrumlidskaprava.cz/sites/centrumlidskaprava.cz/files/attachement/bulletin/bulletinkveten2017.pdf>.

Relevantní judikatura Evropského soudu pro lidská práva je uvedena v usnesení rakouského Ústavního soudu ze dne 14. března 2018, které se zabývá identickou otázkou jako zde rozebíraný nález německého Spolkového ústavního soudu. Usnesení, které je rozhodnutím o přípustnosti ústavní stížnosti ve věci požadavku intersexuální osoby, aby mohla své pohlaví zapsat do matrik jako „*inter*“, „*anders*“ (jiné), „*X*“ nebo „*unbestimmt*“ (neurčené). Viz Verfassungsgerichtshof, E 2918/2016-29, Beschluss, 14. März 2018, odst. 27–42. Dostupné z: https://www.vfgh.gv.at/downloads/VfGH_Pruefungsbeschluss_E_2918-2016_unbest_Geschlecht_ano.pdf.

²⁷ ALTHOFF, N. – SCHABRAM, G. – FOLLMAR-OTTO, P. *Geschlechtervielfalt im Recht. Status quo und Entwicklung von Regelungsmodellen zur Anerkennung und zum Schutz von Geschlechtervielfalt*. Deutsches Institut für Menschenrechte, Bundesministerium für Familie, Senioren, Frauen und Jugend. 2017 [cit. 2018-04-17]. Dostupné z: <https://www.bmfsfj.de/blob/114066/7830f689ccdfad8bbc30439a0ba32b9/geschlechtervielfalt-im-recht---band-8-data.pdf>.

²⁸ *Gesetz zur Anerkennung und zum Schutz der Geschlechtervielfalt*. Návrh zákona včetně důvodové zprávy je obsahem druhé části studie, s. 63 an. Návrh počítá s nutností změny kolem patnácti zákonů, včetně občanského zákoníku, zákona o pasech, zákona o výkonu trestu apod.

kategorie. Pohlaví by se tedy nezapisovalo u dětí při narození, ale až později. Děti od 14 let by vždy rozhodovaly o pohlaví samy. Studie stojí myšlenkově velmi blízko studii Humboldtovy univerzity, zpracované ve stejnou dobu, která se zabývá otázkami transsexuality.²⁹

Studie též vyhodnocuje dopady reformy z roku 2013, konkrétně § 22 odst. 3 (nevyplnění kolonky pohlaví) a § 27 odst. 3 zákona o osobním stavu (doplnění ženského nebo mužského pohlaví tam, kde původně nebylo zapsáno) na základě provedeného sociologického šetření.³⁰ Za období dvou let (od listopadu 2013 do listopadu 2015) bylo zjištěno v celém Německu jen 12 případů nezapsání pohlaví u nově narozených dětí, ve dvou případech bylo později pohlaví doplněno. Přitom, jak uvádí studie, podle medicínských odhadů se v tomto období mělo v Německu narodit 280–300 dětí s nejednoznačnými genitáliemi. Nové možnosti tak bylo podle studie využito u pouhých 4 % předpokládaných případů intersexuálních dětí.³¹ Příčiny nízkého využití nového ustanovení jsou mnohočetné, především výkladová nejistota a všude přítomná dominující tendence (u rodičů, lékařského personálu, úředníků) přednostně přiřazovat děti do stávajícího binárního modelu, přetrvávající sociální tlak, očekávání rodičů, neznalost nové normy na straně lékařů či personálu matrik, absence stanovení hranic „neurčitosti“ pohlaví z medicínského hlediska i jiné okolnosti, jako nedostatečná transformace této možnosti do formulářů a IT systémů.³²

Studie též ukazuje, že významnou roli hraje u rodičů intersexuálních dětí i dalších osob při rozhodování obava ze stigmatizace dítěte. Zrušení anebo dočasné odložení zápisu pohlaví do knihy narození u všech dětí by podle autorů studie nejlépe zabránilo nucenému zveřejnění pohlavní identity intersexuálních dětí a tedy jejich možné stigmatizaci. Takové řešení je však většinou profesionálních pracovníků (úředníci na matrikách, lékaři, porodní asistentky) podle provedeného šetření odmítáno.

2. INTERSEXUALITA A POLITICKÉ STRANY

Vyhodnocení studií a zpracování návrhu k naplnění pokynu Spolkového ústavního soudu (o němž podrobněji pojednávám v dalších částech) je nyní v rukou vlády široké koalice CDU/CSU a SPD,

---

²⁹ Studie Humboldtovy univerzity v Berlíně měla komplexně vyhodnotit potřeby reformy v oblasti postavení a práv transsexuálních lidí. Viz ADAMIETZ, L. – BAGERUNTER, K. (mitarbeit von DEGNER, A. – KREUTSCHMANN, L. – SCHABRAM, G.). *Regelungs- und Reformbedarf für transgeschlechtliche Menschen, Gutachten im Auftrag des Bundesministeriums für Familie, Frauen, Senioren und Jugend*. Berlin: Humboldt Universität zu Berlin, 2017 [cit. 2018-04-17]. Dostupné z: <https://www.bmfsfj.de/bmfsfj/service/publikationen/regelungs--und-reformbedarf-fuer-transgeschlechtliche-menschen/114070>. Tato studie obsahuje v části B návrh zákona s názvem *Gesetz zur Anerkennung der Geschlechtsidentität und zum Schutz der Selbstbestimmung bei der Geschlechtszuordnung (Geschlechtsidentitäts- und -zuordnungsgesetz – GizG)* (Zákon o uznání pohlavní identity a o ochraně práva na sebeurčení při přiřazení k pohlaví, zkráceně Zákon o pohlavní identitě a přiřazení). Jak je vyjádřeno již v názvu návrhu zákona, východiskem je zde myšlenka, že právní přiřazení k pohlaví je podřízeno sebeurčení jako výsostně osobnímu právu. Každý člověk má právo, aby údaj, který se vztahuje k jeho pohlaví a jméno odpovídal jeho pohlavní identitě. Změny zápisu se proto uskutečňují pouze na základě jednoznačného prohlášení této osoby, jiné podmínky, jako např. lékařské dobrozdání apod., nejsou přípustné.

³⁰ Podrobně viz Anex 1 Studie Německého institutu pro lidská práva.

³¹ Ibidem, s. 18.

³² Tedy, že používaný elektronický registrační systém umožňuje označit jen jednu ze dvou předepsaných variant.

vzešlé z voleb do Spolkového sněmu konaných 24. září 2017. Schválení změn bude záviset na německém parlamentu. V této části představím krátce postoje německých parlamentních stran zastoupených ve Spolkovém sněmu k potřebě reformy v přístupu k intersexualitě, jak se odrazily ve volebních programech (formulovaných před přijetím rozhodnutí Spolkovým ústavním soudem) a v koaliční smlouvě, kdy již koaliční strany byly konfrontovány se soudem požadovanou reformou.

Volební programy německých parlamentních stran zahrnují širokou škálu postojů.³³ Strany na levé straně spektra více zastávající genderovou rovnost a práva menšin, řeší otázku intersexuálních osob v programech explicitně (SPD, Die Linke, BÜNDNIS 90/DIE GRÜNEN). U politických stran středu a na pravé straně toto téma chybí (CDU, CSU, AfD). Stejně tak je tomu u FDP, která je ale jinak k sexuálním menšinám a k „duhovým rodinám“ velmi pozitivně nakloněna.

Vítěz voleb, Křesťanskodemokratická unie (CDU) a Křesťansko-sociální unie Bavorska (CSU) (celkem 246 poslaneckých křesel), se k otázkám sexuálních menšin ve svém volebním programu nevyjadřovaly nad rámec konstatování, že současná vláda posílila právo na sexuální sebeurčení.³⁴ Němečtí sociální demokraté, SPD (druhá nejsilnější strana se 153 křesly) ve svém volebním programu slibovali (v části nadepsané Uznání různorodých životních realit) explicitní zahrnutí sexuální identity pod ochranu čl. 3 odst. 3 Základního zákona a zlepšení situace transsexuálních a intersexuálních lidí tak, aby mohli sami rozhodovat o svém životě, což se týká medicínských, zdravotních, sociálních a právních aspektů. Reformovány budou zákon o transsexuálech a další zákony. SPD dále slibuje moderní, široké pojetí rodiny, protože „rodina je tam, kde lidé berou trvale na sebe odpovědnost jeden za druhého“, a otevření manželství pro všechny (k němuž již mezitím došlo), včetně možnosti osvojení dětí. Do základního zákona chce SPD zahrnout explicitně rovněž práva dětí, a to včetně ochrany proti sexualizovanému násilí.³⁵

Svobodná demokratická strana, FDP (80 křesel) se k otázkám intersexuality ve volebním programu sice přímo nevyjádřila, slibovala ale rozšířit ústavní ochranu před diskriminací o sexuální orientaci a věk (po vzoru Listiny základních práv EU) a umožnit změnu osobního stavu a jména transsexuálním osobám bez zbytečných administrativních překážek. Slibuje též lepší postavení „duhovým manželstvím“ a dětem v netradičních svazcích (rodiny s více rodiči). Navrhuje také zavedení nové právní úpravy tzv. společenství odpovědnosti (*Verantwortungsgemeinschaft*) vedle manželství, které má být otevřené pro všechny osoby stojící mimo rodinněprávní vztahy.³⁶

---

³³ Volební programy jsou rychle dostupné skrze webovou stránku: http://www.bundestagswahl-bw.de/wahlprogramme_btwahl2017.html [cit. 2018-04-17].

³⁴ *Für ein Deutschland, in dem wir gut und gerne leben. Regierungsprogramm 2017–2021.* CDU, CSU. [2017], s. 44 [cit. 2018-04-17]. Dostupné z: <https://www.cdu.de/system/tdf/media/dokumente/170703regierungsprogramm2017.pdf?file=1>.

³⁵ *Zeit für mehr Gerechtigkeit. Unser Regierungsprogramm für Deutschland.* SPD-Parteivorstand. Auflage 7. 2017, s. 8, 84. [cit. 2018-04-17]. Dostupné z: https://www.spd.de/fileadmin/Dokumente/Bundesparteitag_2017/Es_ist_Zeit_fuer_mehr_Gerechtigkeit-Unser_Regierungsprogramm.pdf.

³⁶ *Denken wir Neu. Das Programm der Freien Demokraten zur Bundestagswahl 2017: „Schauen wir nicht langer zu.“* Freie Demokraten (FDP), FDP-Bundesgeschäftsstelle [2017], s. 92–95 [cit. 2018-04-17]. Program je dostupný z <https://www.fdp.de/sites/default/files/uploads/2017/08/07/20170807-wahlprogramm-wp-2017->

Rozpracovanější programy ve směru práv sexuálních menšin představily strany levice, die Linke (69 křesel) a BÜNDNIS 90/DIE GRÜNEN (67 křesel). Die Linke věnují právům sexuálních menšin celou kapitolu svého programu (XIII. Queer – Rovnoprávnost pro všechny životní styly). Die Linke (podobně jako Německá etická komise) navrhuje, aby pro intersexuální osoby byl vytvořen fond pro odškodnění. Do Základního zákona a antidiskriminační legislativy chtějí vtělit ochranu před diskriminací z důvodu tělesných odlišností, sexuální identity a životního stylu (*Lebensweise*).³⁷ BÜNDNIS 90/DIE GRÜNEN se chtějí zasazovat o lidská práva LSBTIQ* osob a chtějí dát lidem právo uvést třetí možnost (*dritte Option*) v zápisu o svém osobním stavu (ohledně pohlaví). Zákon o transsexuálech chtějí nahradit Zákonem o uznání pohlavní identity na základě vlastního určení, s jednoduchou možností změny jména a pohlaví. Základní zákon by měl chránit též sexuální a pohlavní identitu. Transsexualita by neměla být považována za nemoc a zdravotní péče by měla být zlepšena. BÜNDNIS 90/DIE GRÜNEN chtějí rovněž přímo zakázat operace kojenců a dětí vedoucí k úpravě pohlaví.³⁸

Alternativa pro Německo, AfD, se k situaci intersexuálních osob v programu přímo nevyjadřuje. Vystupuje však proti tzv. genderové ideologii (*Gender-Ideologie*), která podle ní marginalizuje přírodou dané rozdíly mezi pohlavími, a chce uchovat tradiční rodinu složenou z otce, matky a dětí. Mimo jiné se hlásí k tomu, aby, slovy programu, ve školách nebyla jednostranně pozitivně líčena homosexualita a transsexualita a chce odejmout podporu z veřejných zdrojů pro genderová studia.³⁹

Současná koaliční smlouva uzavřená mezi CDU, CSU a SPD (tzv. GroKo) je ve své finální verzi k otázkám sexuálních menšin a intersexuálních osob mnohem otevřenější, než naznačovala původní jednání.⁴⁰ Koaliční smlouva pro 19. volební období uvádí, že vládní strany respektují pohlavní rozmanitost (*geschlechtliche Vielfalt*). Všichni lidé bez rozdílu své sexuální identity by měli žít

---

[v16.pdf](#). Tzv. společenství odpovědnosti by mohlo být uzavřeno vedle manželství dvěma nebo vícero dospělými osobami, které nejsou v rodinných vztazích (manželství, rodiče-děti apod.). Sloužit má např. pro řešení situace ve stáří.

³⁷ *Sozial. Gerech. Frieden. Für alle. Wahlprogramm der Partei DIE LINKE zur Bundestagswahl 2017, beschlossen auf dem Bundestagswahlparteitag, Hannover, 9. bis 11. Juni 2017.* [2017] [cit. 2018-04-17]. Dostupné z: https://www.die-linke.de/fileadmin/download/wahlen2017/wahlprogramm2017/die_linke_wahlprogramm_2017.pdf.

V programu se strana věnuje podrobně transsexuálním osobám. Transsexualita nemá být považována za psychické onemocnění. Proto chce strana odstranit překážky v podobě lékařského dobrozdání, nucení k terapii a soudního řízení při změně jména a osobního stavu (pohlaví). Tyto záležitosti by měly být rozhodovány ve správním řízení bez omezujících, předem daných podmínek. Naopak trans* lidem mají být zpřístupněny zdravotnické, terapeutické a poradenské služby.

³⁸ *Zukunft wird aus Mut gemacht. Bundestagswahlprogramm 2017.* BÜNDNIS 90/DIE GRÜNEN, [2017] [cit. 2018-04-17], s. 81, 123. Dostupné z: https://www.gruene.de/fileadmin/user_upload/Dokumente/BUENDNIS_90_DIE_GRUENEN_Bundestagswahlprogramm_2017.pdf.

³⁹ *Programm für Deutschland. Wahlprogramm der Alternative für Deutschland für die Wahl zum Deutschen Bundestag am 24. September 2017.* [2017] [cit. 2018-04-17], s. 12, 40–41. Dostupné z: https://www.afd.de/wp-content/uploads/sites/111/2017/06/2017-06-01_AfD-Bundestagswahlprogramm_Onlinefassung.pdf.

⁴⁰ Dokument, který byl základem pro vyjednávání o velké koalici *Ergebnisse der Sondierungsgespräche von CDU, CSU und SPD* (Výsledky pilotních rozhovorů mezi CDU, CSU a SPD) ze dne 12. 1. 2018 téma intersexuality a sexuálních menšin nezahrnuje. Dostupné z: http://dynamic.faz.net/red/2018/groko/GroKo_Gesamtdokument_Stand_121%201%2010.15.pdf [cit. 2018-04-17].

svobodně a bezpečně – se stejnými právy a povinnostmi. Smluvní strany odsuzují nepřátelské postoje k homosexuálům a transsexuálním lidem a budou pracovat na odstranění každé diskriminace. Budou v tomto ohledu realizovat požadavky Spolkového ústavního soudu. Stanoví jasně zákonem, že zásahy na dětech uzpůsobující pohlaví budou přípustné jen v případech, které nesnesou odkladu a k odvrácení ohrožení života.⁴¹

3. HLEDÁNÍ PRÁVA SOUDNÍ CESTOU (PŘÍPAD VANJA)

Jelikož cesta vládních a parlamentních reforem je vždy dlouhá a její konec nejistý, sázejí aktivisté stále častěji na prosazení svých představ o spravedlnosti a svých práv soudní cestou. V oblasti práv sexuálních menšin byla tato taktika velmi úspěšná.⁴² Úspěšnost žalob není ale nutně dána přílišným aktivismem soudů, ale spíše z důvodu vnitřní myšlenkové necelistvosti a nedůslednosti právních úprav, které často nesou zřetelné znaky politického kompromisu. A nový paragraf 22 odst. 3 zákona o osobním stavu, který doslova vytvořil právní lakunu a vyvolal mnoho otázek bez zřejmých odpovědí, se pro strategickou litigaci ideálně hodil.

I když právní úprava z roku 2013 neřešila specificky možnost zrušení již zapsaného údaje o pohlaví u dospělého (intersexuálního) jedince, v praxi byly úřady s těmito požadavky brzy konfrontovány. A právě na základě jednoho případu dospělého intersexuálního člověka rozhodoval o ústavnosti stávající právní úpravy z roku 2013 Spolkový ústavní soud. Osoba, která předložila svůj případ soudním instancím a vystupuje pod jménem *Vanja* se narodila v roce 1989 a do knihy narození byla zapsána jako dívka. Nikdy se však s ženským (ani s mužským) pohlavím vnitřně neztotožnila. Stěžovatel se domáhal toho, aby zápis ohledně jeho pohlaví byl v matrice změněn a v kolonce pohlaví bylo uvedeno „*inter/divers*“ nebo jen „*divers*“.⁴³ Jako podklad předložil *Vanja* analýzu svých chromosomů, podle které má jeden X chromosom a chybějící druhý chromosom, a z lékařského hlediska není ženou ani mužem.⁴⁴

Příslušný úřad i nižší soudní instance požadavek zamítly s tím, že právní řád požadovaný zápis neumožňuje. Spolkový soudní dvůr (*Bundesgerichtshof*) jim dal v roce 2016 za pravdu.⁴⁵ Potvrdil, že německý právní řád, jehož součástí je rodinné právo, vychází z binárního pohlavního systému. Zákonodárce měl sice úmysl změnou zákona v roce 2013 chránit intersexuální osoby před

---

⁴¹ Viz *Ein neuer Aufbruch für Europa. Eine neue Dynamik für Deutschland. Ein neuer Zusammenhalt für unser Land. Koalitionsvertrag zwischen CDU, CSU und SPD. 19. Legislaturperiode.* (Nový start pro Evropu. Nová dynamika pro Německo. Nová soudržnost pro naši zemi. Koaliční dohoda mezi CDU, CSU a SPD. 19. volební období). S. 21, řádky 793–799 [cit. 2018-04-17]. Dostupné z: https://www.cdu.de/system/tdf/media/dokumente/koalitionsvertrag_2018.pdf?file=1.

⁴² Řada soudních cest byla vyzkoušena i v případech intersexuality. Strategie byly převzaty nejen z antidiskriminačního práva, ale např. též z obhajoby práv osob s postižením. Viz GREENBERG, J. *Intersexuality and the Law*.

⁴³ Výraz „*divers*“ lze přeložit jako odlišný, různý nebo i smíšený.

⁴⁴ Rozsudek Spolkového ústavního soudu uvádí, že u *Vanji* jde o tzv. Turnerův syndrom. Viz BVerfG, Beschluss des Ersten Senats vom 10. Oktober 2017 – 1 BvR 2019/16 – Rn. (1–69), s. 4 odst. 1. Dostupné z: http://www.bverfg.de/e/rs20171010_1bvr201916.html.

⁴⁵ BGH, Urteil vom 22.06.2016, Az. XII ZB 52/15. Dostupné z: <http://juris.bundesgerichtshof.de/cgi-bin/rechtsprechung/document.py?Gericht=bgh&Art=en&nr=75539&pos=0&anz=1>.

znevýhodněním kvůli jejich pohlavní identitě, nechtěl ale vytvořit další pohlaví. O tom svědčí podle soudu i absence dalších, navazujících hmotně právních ustanovení, např. v oblasti určení původu a partnerství. Přes negativní závěr Spolkový soudní dvůr ale přeci jen situaci posunul. Konstatoval, že sice podle některých názorů bylo možné použít nové ustanovení pouze u novorozenců (tzv. „nové případy“), zastává však opačný názor. Ustanovení lze použít též na případy dětí narozených před 1. listopadem 2013 a u dospělých osob (tzv. „staré případy“). Nesprávně uvedené pohlaví u intersexuálních osob tak může být z registru narození (a patrně návazně i z dalších dokumentů) vymazáno.

Soudní dvůr se v odůvodnění rovněž zabýval namítaným právem na uznání sexuální identity (bez vnějších zásahů), kterou ve vztahu k transsexuálním osobám již v minulosti Spolkový ústavní soud zahrnul pod ochranu lidské důstojnosti a osobnostních práv. Sérií těchto rozsudků totiž Spolkový ústavní soud postupně odboural řadu dřívějších požadavků na uznání změny pohlaví, jako např. požadavek operativní změny pohlaví a trvalé neplodnosti v roce 2011 (mj. dosud platných u nás), protože nebyly slučitelné s lidskou důstojností a právem na tělesnou integritu.⁴⁶ Podle Spolkového soudního dvora se ale tyto rozsudky nedají bez dalšího přenést na případy intersexualit. U transsexualit jde o změnu přiřazení osoby k jednomu ze dvou právním řádem uznaných pohlaví, intersexuální osoby ale nelze přiřadit ani k jednomu z obou pohlaví. Jinak než při prostém přiřazení osoby k některému z již daných pohlaví, při uvedení dalšího pohlaví by byly dotčeny ve značném rozsahu státní zájmy na náležitém uspořádání společnosti (*staatliche Ordnungsinteressen*).

Spolkový ústavní soud se se stanoviskem Spolkového soudního dvora neztotožnil.⁴⁷ Podle ústavních soudců z Karlsruhe chrání obecné osobnostní právo (právo na důstojnost a na rozvoj osobnosti), které je upraveno v čl. 2 odst. 1 ve spojení s čl. 1 odst. 1 Základního zákona,⁴⁸ rovněž pohlavní identitu člověka, která je zpravidla konstitutivním prvkem lidské osobnosti. Osobnostní právo tak chrání rovněž pohlavní identitu těch, kteří se nemohou trvale přiřadit k mužskému nebo k ženskému pohlaví. Tyto osoby jsou též podle čl. 3 odst. 3 věta první Základního zákona chráněny před diskriminací.⁴⁹ U osob, které se nemohou trvale přiřadit k ženskému nebo mužskému pohlaví, jsou porušována jejich osobnostní práva a práva na ochranu před diskriminací, pokud je zákon o osobním stavu nutí, aby zaznamenaly svoje pohlaví, ale nepřipouští žádný jiný pozitivní zápis u pohlaví než mužské nebo ženské. Řešením není ani ze zákona možný trvale chybějící údaj o pohlaví. Stěžovatel se totiž necítí být osobou bez pohlaví, ale má podle vlastního citění jiné pohlaví než ženské nebo

---

⁴⁶ BARŠOVÁ, A. Skalpel a duše. Ke změně pohlaví podle nového občanského zákoníku. *Časopis zdravotnického práva a bioetiky*. 2013, Vol. 3, No. 1 [cit. 2018-04-17]. Dostupné z: <http://medlawjournal.ilaw.cas.cz/index.php/medlawjournal/article/view/43>.

⁴⁷ BVerfG, Beschluss des Ersten Senats vom 10. Oktober 2017 – 1 BvR 2019/16 – Rn. (1–69). Dostupné z: http://www.bverfg.de/e/rs20171010_1bvr201916.html.

⁴⁸ Podle čl. 1 odst. 1 Základního zákona: „Důstojnost člověka je nedotknutelná. Respektovat tuto důstojnost a chránit ji je úkolem veškeré státní moci.“ Podle čl. 2 odst. 1 Základního zákona: „Každý má právo na svobodný rozvoj své osobnosti, pokud neruší práva jiných a pokud se nedostává do konfliktu s ústavou chráněným pořádkem nebo obyčejové právo.“ Srov. *Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland vom 23. Mai 1949 (BGBl. S. 1), zuletzt geändert durch Artikel 1 des Gesetzes vom 13. Juli 2017 (BGBl. I S. 2347)*. Dostupné z: <http://www.gesetze-im-internet.de/gg/GG.pdf>.

⁴⁹ Podle tohoto ustanovení nikdo nemůže být znevýhodněn nebo zvýhodněn mj. kvůli svému pohlaví.

mužské. Při této argumentaci vzal soud existenci jiných variant pohlaví než mužské a ženské, respektive existenci osob, které k ženskému ani mužskému pohlaví nelze přiřadit, jako nesporný fakt.

Podle ústavních soudců není stávající zásah do ústavou zaručených práv osob, které nelze přiřadit k mužskému ani ženskému pohlaví, důvodný. Základní zákon nepřikazuje, aby byl osobní stav člověka z hlediska pohlaví upraven binárně, a nestojí tedy ani v cestě uznání další pohlavní identity.⁵⁰ Podle názoru ústavních soudců nebudou pouhou možností uvedení jiného pohlaví dotčena ani práva třetích osob, protože nikdo k možnosti využití této formy zápisu není nucen. V tomto směru dal soud najevo, že jde o rozšíření stávajících možností, které mají k dispozici osoby s variantami vývoje pohlaví ohledně svého pohlavního sebeurčení, a že jim žádná stávající možnost nebude vzata. Mohou se tedy přiřadit k mužskému nebo ženskému pohlaví a náležitě se takto registrovat, pokud si to přejí, nechat údaj o pohlaví nevyplněný anebo se přiřadit ke třetí (zatím nepojmenované) variantě.⁵¹ Tím soud odpověděl na obavy, že by jedinci s variantami vývoje pohlaví byli nuceně označeni jako osoby náležící do jiné než ženské či mužské kategorie.

Podle ústavních soudců nelze spatřovat absolutní překážku lepší právní úpravy v přechodné byrokratické a finanční zátěži ani v zájmu státu na ochraně náležitého uspořádání společnosti.⁵² A pokud jde o právní problémy a otázky, které další pohlaví nutně vyvolá, jde v zásadě o stejné otázky, jaké nastoluje již současná právní úprava umožňující pohlaví do knihy narození nezapsat.⁵³ Navíc, zákonodárce není podle ústavních soudců odkázán na jediný postup. Může např. upustit od zaznamenávání pohlaví jako součásti osobního stavu anebo může zavést pro dotčené osoby další jednotnou pozitivní možnost označení svého pohlaví, které nebude mužské ani ženské; v tomto ohledu není omezen konkrétními návrhy stěžovatele.⁵⁴ Zákonodárce musí přijmout novou právní úpravu do konce roku 2018.

K případu se v rámci řízení vyjádřila řada dotčených institucí a organizací. Stanoviska, podporující žadatele, zaslaly nejen aktivistické spolky,⁵⁵ ale také klíčové odborné společnosti. Německá společnost pro výzkum sexuality (*Deutsche Gesellschaft für Sexualforschung*)⁵⁶ prohlásila za nesprávný vědecký názor, zastávaný ve druhé polovině 20. století, podle něhož osoby s nejednoznačným pohlavím lze „léčit“ tím, že je nejen tělesně, ale i z hlediska výchovy přizpůsobíme jednomu ze dvou pohlaví. Profesionální svaz německých psychologek a psychologů (*Berufsverband Deutscher Psychologinnen und Psychologen*)⁵⁷ uvedl, že zápis jiného pohlaví by měl být umožněn, pokud spočívá v autonomním, přetrvávajícím a intenzivním přání jedince. Podle Německé společnosti pro psychologii (*Deutsche Gesellschaft für Psychologie*) není názor, že pohlaví člověka by mohlo být

⁵⁰ BVerfG, Beschluss des Ersten Senats vom 10. Oktober 2017 – 1 BvR 2019/16 – Rn. (1–69), odst. 50.

⁵¹ BVerfG, Beschluss des Ersten Senats vom 10. Oktober 2017 – 1 BvR 2019/16 – Rn. (1–69), odst. 51.

⁵² BVerfG, Beschluss des Ersten Senats vom 10. Oktober 2017 – 1 BvR 2019/16 – Rn. (1–69), odst. 52, 53.

⁵³ BVerfG, Beschluss des Ersten Senats vom 10. Oktober 2017 – 1 BvR 2019/16 – Rn. (1–69), odst. 54.

⁵⁴ BVerfG, Beschluss des Ersten Senats vom 10. Oktober 2017 – 1 BvR 2019/16 – Rn. (1–69), odst. 65.

⁵⁵ Byly to spolky *Deutsche Gesellschaft für Transidentität und Intersexualität e.V.*, *Intersexuelle Menschen e.V.*, *Lesben- und Schwulenverband in Deutschland e.V.*, *Bundesvereinigung Trans* e.V.*, *TransInterQueer e.V.* a některé další.

⁵⁶ BVerfG, Beschluss des Ersten Senats vom 10. Oktober 2017 – 1 BvR 2019/16, odst. 24.

⁵⁷ BVerfG, Beschluss des Ersten Senats vom 10. Oktober 2017 – 1 BvR 2019/16, odst. 25.

výlučně mužské nebo ženské, udržitelný z hlediska psychologie, biologie ani sexuologie. Podle společnosti může být zkušenost společenského vyloučení a absence právního uznání rizikem pro zdravý psychický vývoj. Psychosociální rizika, diskriminace a nerovné zacházení vedou ke vlastní stigmatizaci a představují potenciální zdravotní rizika, s doloženou vazbou na vyšší sebevražednost. Tato rizika mohou být právním uznáním intersexuálních osob redukována.

Německá etická rada, Německý institut pro lidská práva a Spolková lékařská komora poukázaly na svá (výše uvedená) stanoviska. Na podporu požadavku stěžovatele se vyslovilo též Centrum studií pro genderové otázky v církvi a teologii Evangelické církve v Německu (*Studienzentrum der EKD für Genderfragen in Kirche und Theologie*). Naopak Ústřední výbor německých katolíků (*Zentralkomitee der deutschen Katholiken*) s poukazem na postoje svých členů uvedl, že tento požadavek neodpovídá hodnotovému systému většiny katolíků a katoliček a současná úprava je dostatečná; změnu většinového postoje věřících katolíků však do budoucna nevyloučila.⁵⁸

Jednoznačně záporné stanovisko, považující současnou úpravu za dostatečnou, předložil Spolkový svaz německých úřednic a úředníků matričních úřadů (*Bundesverband der Deutschen Standesbeamtinnen und Standesbeamten*).⁵⁹ Podporu požadavku stěžovatele vyjádřila vláda spolkové země Duryňsko. Samotná spolková vláda se ke stížnosti nevyjádřila.

4. JAK POJMENOVAT DALŠÍ POHLAVÍ?

Implementace rozhodnutí Spolkového ústavního soudu, které se týká otázek statusových, nemedicínských, se může ukázat složitějším problémem, než sjednocení lékařských postupů ve vztahu k intersexuálním dětem. Tam, jak naznačuje koaliční smlouva, se již zřejmě rýsuje konsenzus mezi politickou mocí a medicínskou komunitou v podobě zásadní právní restrikce nezvratných zásahů na pohlavních orgánech u dětí, které nejsou schopny vyjádřit svůj souhlas.

Nález Spolkového ústavního soudu otevírá kaskádu právních otázek. Soud dal např. jednoznačně najevo, že intersexuální osoby nejsou povinny se zapsat v nově vytvořené třetí kategorii pohlaví, mohou se nadále registrovat jako muž či žena. Přitom však neuvedl, že by toto mělo být učiněno v širším kontextu přiznání větší míry sebeurčení v otázce vlastního pohlaví všem lidem. Jak ale bude určeno, že daná osoba je intersexuální, a proto má možnost volby? Nebude zde, paradoxně, potřeba nejdříve klasifikovat osobu jako intersexuální, aby se pak mohla zapsat do matriky jako muž či žena, v souladu se svým přesvědčením? Budou moci z rozhodnutí profitovat též osoby s nebinární pohlavní identitou, i když nejsou současně intersexuální v medicínském slova smyslu? Jaký dopad v praxi by mělo například zavedení třetí možnosti označení pohlaví v cestovním dokladu (pasu), který musí být především akceptován cílovou a transitní zemí? A to již vede k otázce, zda je nutné, aby intersexuální osoba měla ve všech dokladech zapsáno stejné pohlaví anebo zda by i zde mohla existovat možnost volby.

Jedním z oříšků, jemuž na závěr věnuji pozornost, bude pojmenování nové kategorie pohlaví. Ani zde nebude snadné docílit konsenzu, a to jak s ohledem na identitní politiky a symbolický význam

⁵⁸ BVerfG, Beschluss des Ersten Senats vom 10. Oktober 2017 – 1 BvR 2019/16, odst. 30, 31.

⁵⁹ BVerfG, Beschluss des Ersten Senats vom 10. Oktober 2017 – 1 BvR 2019/16, odst. 23.

věci, tak rovněž kvůli rozporu, který v sobě skrývá požadavek ústavních soudců na jednotné pojmenování další kategorie pohlaví.

Jak upozorňuje německý publicista Felix Stephan, rozhodnutí Spolkového soudu není přitakáním kulturně konstruktivistickým názorům, jak se někteří domnívají. Spolkový ústavní soud nikde neprohlásil, že na pohlaví je nyní potřeba nahlížet jako na sociální konstrukt. Naopak, požaduje po zákonodárci, aby uznal realitu, totiž, že existují lidé, jejichž pohlaví není jednoznačné a že jich v Německu žije až 100 000. Přitom se opírá o stanoviska současné lékařské vědy. Argumentace soudu vychází z premisy, že další kategorie pohlaví je objektivně vědecky doložitelná odlišnými chromozomy, pohlavními znaky, pohlavní orgány, žlázami (a též přesvědčením jedince). Sociálním konstruktem je v tomto pohledu nikoli existence dalších pohlaví, ale představa, že existují pouze pohlaví dvě. (Kulturalisté, jak konstatuje Stephan, se tak nepřiblížili svému klíčovému požadavku, aby se člověk emancipoval od svých biologických znaků.⁶⁰)

Lékařská věda však zdůrazňuje, že z medicínského pohledu představuje intersexualita, respektive DSD, značně různorodou škálu stavů osoby, respektive diagnóz. Rozhodnutí Spolkového ústavního soudu ovšem nepředpokládá bezbřehou svobodu volby ohledně určení pohlaví intersexuálního jedince, ale velmi pečlivě mluví o jedné další variantě pohlaví s jednotným označením.⁶¹ Nový jednotný souhrnný název pro další pohlavní varianty bude tak nutně zahrnovat řadu odlišných situací a nemusí tak odpovídat pocíťované identitě některých intersexuálních osob. Má-li však každý právo na uznání svého pohlaví, jak argumentuje Spolkový ústavní soud, lze nutit intersexuálního jedince, aby se vměstnal do jedné kategorie spolu s osobami, které se od něj prokazatelně a vědecky doložitelně liší? Intersexuální osoby, nespokojené s takovýmto stavem věci, by jistě snadno mohly opakovat mnohé z argumentů, které soud vyslovil. V daném kontextu lze připomenout, že např. již citovaná studie komisaře pro lidská práva Rady Evropy radí nezahrnovat všechny intersexuální osoby do jedné kolektivní kategorie, jako je „třetí pohlaví“, která by byla jaksi paralelní s kategoriemi muže a ženy.⁶²

Většinu diskutovaných označení také chybí pozitivní obsah; jejich použití by vytvořilo situaci do jisté míry obdobné té, kterou kritizoval soud v případě nevyplněného údaje o pohlaví. Právě z těchto důvodů navrhli autoři studie zpracované jménem Německého institutu pro lidská práva, aby jedna ze čtyř možností zápisu, významově otevřený pojem „*weitere Geschlechtsoptionen*“ (další možnosti/varianty pohlaví) byl doplněn volnou bližší specifikací (v rozmezí 30 znaků), která by byla na základě požadavku dotčeného uvedena též v rodném listě.

Pokud jde o vlastní pojmenování souhrnné, doplňující kategorie pohlaví, není pravděpodobné, že by mohl být použit medicínský termín „poruchy vývoje pohlaví“ (DSD, *disorders of sex development*), respektive jejich německý ekvivalent. Termín používaný od roku 2006 především s cílem zlepšit komunikaci lékařů s rodiči intersexuálních dětí nebyl nikdy univerzálně přijat. Odpůrce

⁶⁰ STEPHAN, F. Das Missverständnis um die Biologie des dritten Geschlechtes. *Welt*. 14. 11. 2017 [cit. 2018-04-17]. Dostupné z: <https://www.welt.de/kultur/article170580038/Das-Missverstaendnis-um-die-Biologie-des-dritten-Geschlechts.html>.

⁶¹ BGH, Urteil vom 22. 6. 2016, Az. XII ZB 52/15, odst. 52 a 53.

⁶² *Human Rights and Intersex People*, s. 15.

má především mezi advokačními skupinami a odmítají jej též německé aktivistické organizace jako německá sekce OII.⁶³ Podle Elisabeth Reis, americké autorky zabývající se analýzou historické i současné medicínské etiky, má pojem DSD v sobě zakódovaný pohled na intersexualitu jako poruchu či abnormalitu, naznačující potřebu medicínské intervence, ačkoli si ji intersexuální anatomie sama o sobě nevyžaduje.⁶⁴ Americká socioložka Giorgiann Davis, která je sama intersexuální osobou, tvrdí, že lékaři profesionálové jen nahradili jazyk intersexuality pojmem „poruchy vývoje pohlaví“. Tento jazykový obrat jim umožnil znovu získat autoritu a kompetenci ve vztahu k intersexuálním tělům a „uniknout“ tak negativně poznamenané historii svého zacházení s problematikou intersexuality.⁶⁵ Podle výzkumu, který publikoval Tove Lundberg z Univerzity v Oslo ve své disertační práci z roku 2017,⁶⁶ většina z 22 respondentů, mladých lidí ve věku 15–26 let s osobní zkušeností s intersexualitou/DSD a 33 rodičů intersexuálních dětí označili termín DSD za problematický. Naopak, termín „intersexuální“ (respektive inter*), který vzešel z komunity dotčených a je aktivisty vnímán jako emancipační a identitní pojem, zahrnující různost intersexuálních charakteristik, může být právě proto vnímán jako provokující. Favority tedy zůstanou nejspíše neutrální pojmenování jako ostatní či jiná; důležité bude i to, zda termín bude indikovat jednu či více kategorií (variant) pohlaví.

ZÁVĚR

Rozhodnutí německého Spolkového ústavního soudu je článkem paradigmatické změny ve vztahu společnosti k osobám, které nezapadají do striktních představ o bipolaritě lidstva složeného z jedinců dvou opačných pohlaví. Jako součást této proměny dochází především k odklonu od medicínské stigmatizace osob příslušejících k různým sexuálním menšinám a k uznání práva na jejich sebeurčení. „Příběh“ intersexuálních osob lze zařadit do linie vydobytých změn přístupů společnosti ke gayům, lesbám a později transsexuálům. Jsou to především příběhy emancipace, jejichž nezbytnou podmínkou je vždy vůle k vlastnímu uznání.

Rozhodnutí dokládá silnou roli, kterou mají v právním systému Německa základní koncepty chráněné ústavou, jako je především koncept lidské důstojnosti. Ústavní soudci si v zásadě vystačili s německou ústavou a nemuseli ani ve své argumentaci sahat po mezinárodních normách či

---

⁶³ Např. Die deutsche Vertretung der Internationalen Vereinigung Intergeschlechtlicher Menschen (IVIM) / Organisation Intersex International (OII Germany). Viz webová stránka organizace dostupná z: <https://oiigermany.org/>.

⁶⁴ Srov. REIS, E. Divergence or disorder?: the politics of naming intersex. *Perspectives in Biology and Medicine*. 2007, Vol. 50, No. 4, Autumn, s. 535–543 [cit. 2018-04-17]. Dostupné z: <http://www.aissg.org/pdfs/reis-divergence-disorder-2007.pdf>.

⁶⁵ Srov. DAVIS, G. *Contesting intersex: The dubious diagnosis*, s. 1–2, 21. Autorka se věnuje ve své knize tomuto obratu, který iniciovali sami intersexuální aktivisté v roce 2005 a jeho důsledkům v mnoha aspektech, včetně jeho dopadu na advokační aktivity. Nový termín byl ražen v průlomovém dokumentu HUGHES, I. A. et al, Consensus statement on management of intersex disorder. *Journal of Pediatric Urology*. 2006, Vol. 2, Iss. 3, s. 148–162. Dostupné z: [http://www.jpurology.com/article/S1477-5131\(06\)00058-1/fulltext](http://www.jpurology.com/article/S1477-5131(06)00058-1/fulltext).

⁶⁶ LUNDBERG, T. *Knowing bodies: Making sense of Intersex/DSD a decade post-consensus*. Dissertation for the degree of PhD. Department of Psychology, Faculty of Social Sciences, University of Oslo, 2017 [cit. 2018-04-17]. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/317427708_Knowing_bodies_Making_sense_of_IntersexDSD_a_decade_post-consensus.

judikatuře Evropského soudu pro lidská práva. Z konkrétních okolností na straně většinové (respektive celé) německé společnosti, které umožnily zlomové rozhodnutí ústavních soudců, je potřeba vyzvednout dobře fungující nezávislé orgány v oblasti lidských práv, jako jsou Německá etická rada a Německý institut pro lidská práva, které umožňují komplexní, kvalitní, nestranné a citlivé zpracování kontroverzních a eticky i politicky rozdělovacích témat. Takovéto uchopení problémů je schopno vyslat impulzy do jiných segmentů společnosti, především odborných komunit. Byla to především stanoviska odborných lékařských a dalších profesních společností, iniciované lidskoprávními institucemi, která umožnila ústavním soudcům osvojit si jiný pohled na věc. Zatímco v minulosti platilo, že existence mužského a ženského pohlaví je objektivní realitou a „jiná pohlaví“ konstruktem z oblasti společenských věd, nyní je, za pomoci medicíny a dalších věd, prohlášena za konstrukt představa dvou ideálních, binárních podob člověka – muže a ženy; realitou je existence mnoha pohlaví, jež je však nutné úředně spoutat do několika málo kolonek.

Ústavní soudci se opřeli o současné medicínské poznání a to jim pomohlo obrátit vzhůru nohama zažitá společenská představa a dát práva svou odlišností velmi zranitelné skupině osob. Tento přístup se však do budoucna může ukázat zrádným. Právo reguluje základní společenské vztahy, kterým poskytuje oporu a stabilitu a opírá se přitom především o morálku. Navázání právní argumentace na objektivní vědecké poznání znamená, že právo se stává zranitelným každým novým vědeckým objevem. A tyto objevy nemusí do budoucna vždy souznít s hodnotami, které mají ústavní soudci chránit.

REFERENČNÍ SEZNAM:

ADAMIETZ, L. – BAGERUNTER, K. (mitarbeit von DEGNER, A. – KREUTSCHMANN, L. – SCHABRAM, G.) *Regelungs- und Reformbedarf für transgeschlechtliche Menschen, Gutachten im Auftrag des Bundesministeriums für Familie, Frauen, Senioren und Jugend*. Berlin: Humboldt Universität zu Berlin, 2017 [cit. 2018-04-17]. Dostupné z: <https://www.bmfsfj.de/bmfsfj/service/publikationen/regelungs--und-reformbedarf-fuer-transgeschlechtliche-menschen/114070>.

ALTHOFF, N. – SCHABRAM, G. – FOLLMAR-OTTO, P. *Geschlechtervielfalt im Recht. Status quo und Entwicklung von Regelungsmodellen zur Anerkennung und zum Schutz von Geschlechtervielfalt*. Deutsches Institut für Menschenrechte, Bundesministerium für Familie, Senioren, Frauen und Jugend, 2017 [cit. 2018-04-17]. Dostupné z: <https://www.bmfsfj.de/blob/114066/7830f689ccdfead8bbc30439a0ba32b9/geschlechtervielfalt-im-recht--band-8-data.pdf>.

BARŠOVÁ, A. Jiné pohlaví. *Časopis zdravotnického práva a bioetiky*. 2014, Vol. 4, No. 1. Dostupné z: <http://medlawjournal.ilaw.cas.cz/index.php/medlawjournal/article/view/61>.

BARŠOVÁ, A. Skalpel a duše. Ke změně pohlaví podle nového občanského zákoníku. *Časopis zdravotnického práva a bioetiky*. 2013, Vol. 3., No. 1 [cit. 2018-04-17]. Dostupné z: <http://medlawjournal.ilaw.cas.cz/index.php/medlawjournal/article/view/43>.

BEIGHT, D. *The Case of M.C. An Argument for Legal, Medical, and Social Recognition of Ambiguity*. The Ohio State University, [2013] [cit. 2018-04-17]. Dostupné z: [http://www.academia.edu/9732137/The Case of Intersex Child M.C. An Argument for Legal Medical and Social Recognition of Ambiguity](http://www.academia.edu/9732137/The_Case_of_Intersex_Child_M.C._An_Argument_for_Legal_Medical_and_Social_Recognition_of_Ambiguity)

Das Wir entscheidet: das Regierungsprogramm 2013–2017 / SPD. [Berlin], [2013] [cit. 2018-04-17]. Dostupné z: http://library.fes.de/pdf-files/bibliothek/downl/7758779/20130415_regierungsprogramm_2013_2017.pdf.

DAVIS, G. *Contesting intersex: The dubious diagnosis*. New York, NY: New York University Press, 2015.

DIAMOND, M. Sexual Identity, Monozygotic Twins Reared in Discordant Sex Roles and a BBC Follow-Up. *Archives of Sexual Behavior*. 1982, Vol. 11, No. 2, s. 181–185 [cit. 2018-04-17]. Dostupné z: <http://www.hawaii.edu/PCSS/biblio/articles/1961to1999/1982-sexual-identity.html>.

DIAMOND, M. – GARLAND, J. Evidence regarding cosmetic and medically unnecessary surgery on infants. *Journal of Pediatric Urology*. 2014, Vol. 10, Iss. 1, s. 2–6 [cit. 2018-04-17]. Dostupné z: [http://www.jpurology.com/article/S1477-5131\(13\)00311-2/pdf](http://www.jpurology.com/article/S1477-5131(13)00311-2/pdf).

Denken wir Neu. Das Programm der Freien Demokraten zur Bundestagswahl 2017: „Schauen wir nicht langer zu.“ Freie Demokraten (FDP), FDP-Bundesgeschäftsstelle, [2017] [cit. 2018-04-17]. Dostupné z: <https://www.fdp.de/sites/default/files/uploads/2017/08/07/20170807-wahlprogramm-wp-2017-v16.pdf>.

DEUTSCHER ETHIKRAT. *Intersexualität, Stellungnahme*. Berlin, 23. 2. 2012 [cit. 2018-04-17]. Dostupné z: <http://www.ethikrat.org/dateien/pdf/stellungnahme-intersexualitaet.pdf>.

Ein neuer Aufbruch für Europa. Eine neue Dynamik für Deutschland. Ein neuer Zusammenhalt für unser Land. Koalitionsvertrag zwischen CDU, CSU und SPD. 19. Legislaturperiode. Berlin, 12. 3. 2018 [cit. 2018-04-17]. Dostupné z: https://www.cdu.de/system/tdf/media/dokumente/koalitionsvertrag_2018.pdf?file=1.

Eliminating forced, coercive and otherwise involuntary sterilization: an interagency statement. OHCHR, UN Women, UNAIDS, UNDP, UNFPA, UNICEF and WHO, World Health Organization, 2014.

Ergebnisse der Sondierungsgespräche von CDU, CSU und SPD [cit. 2018-04-17]. Dostupné z: http://dynamic.faz.net/red/2018/groko/GroKo_Gesamtdokument_Stand_121%201%20_10.15.pdf.

GHATTAS, D. C. *Human Rights between the Sexes. A preliminary study on the life situations of the inter* individuals*. Berlin: Heinrich Böll Stiftung, 2013 [cit. 2018-04-17]. Dostupné z: https://www.boell.de/sites/default/files/endl_human_rights_between_the_sexes.pdf.

GREENBERG, J. A. *Intersexuality and the law: why sex matters* [online]. New York: New York University Press, 2012 [cit. 2018-04-17]. Dostupné z: <http://site.ebrary.com/lib/natl/Doc?id=10519774>.

GREGOR, A. Das ist mein Körper! Intergeschlechtliche Körper zwischen Krise und Emanzipation. In: *Routinen der Krise – Krise der Routinen. DGS Kongressband 37*. 2015 [cit. 2018-04-17]. Dostupné z: http://publikationen.soziologie.de/index.php/kongressband_2014/article/view/53/pdf_42.

HUGHES, I. A. et al. Consensus statement on management of intersex disorder. *Journal of Pediatric Urology*. 2006, Vol. 2, s. 148–162. Dostupný z: [http://www.jpurology.com/article/S1477-5131\(06\)00058-1/fulltext](http://www.jpurology.com/article/S1477-5131(06)00058-1/fulltext).

DEUTSCHER ETHIKRAT. *Intersexualität, Stellungnahme*. Berlin, 23. 2. 2012 [cit. 2018-04-17]. Dostupné z: <http://www.ethikrat.org/dateien/pdf/stellungnahme-intersexualitaet.pdf>.

Für ein Deutschland, in dem wir gut und gerne leben. Regierungsprogramm 2017-2021. CDU, CSU. [2017] [cit. 2018-04-17]. Dostupné z: <https://www.cdu.de/system/tdf/media/dokumente/170703regierungsprogramm2017.pdf?file=1>.

Human Rights and Intersex People. Issue paper published by the Council of Europe Commissioner for Human Rights. Second edition. Council of Europe, September 2015. Dostupné z: <https://rm.coe.int/16806da5d4>.

LEE, P. A. – HOUK, C. P. Commentary to ‚Evidence regarding cosmetic and medically unnecessary surgery on infants‘. *Journal of Pediatric Urology*. 2014, Vol. 10, Iss. 1, s. 7 [cit. 2018-04-17]. Dostupné z: [http://www.jpurology.com/article/S1477-5131\(13\)00320-3/pdf](http://www.jpurology.com/article/S1477-5131(13)00320-3/pdf).

LUNDBERG, T. *Knowing bodies: Making sense of Intersex/DSD a decade post-consensus*. Dissertation for the degree of PhD. Department of Psychology, Faculty of Social Sciences, University of Oslo, 2017

[cit. 2018-04-17]. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/317427708_Knowing_bodies_Making_sense_of_Intersex_DSD_a_decade_post-consensus.

MUIŽNIEKS, N. *A boy or a girl or a person – intersex people lack recognition in Europe*. *Human Rights Comment*. 9. 5. 2014 [cit. 2018-04-17]. Dostupné z: <https://www.coe.int/be/web/commissioner/-/a-boy-or-a-girl-or-a-person-intersex-people-lack-recognition-in-euro-1>.

NATIONALE ETHIKKOMMISSION IM BEREICH HUMANMEDIZIN NEK-CNE. *Zum Umgang mit Varianten der Geschlechtsentwicklung. Ethische Fragen zur „Intersexualität“*. Stellungnahme Nr. 20/2012 Bern, November 2012 [cit. 2018-04-17]. Dostupné z: https://www.nek-cne.admin.ch/inhalte/Themen/Stellungnahmen/NEK_Intersexualitaet_De.pdf.

Programm für Deutschland. Wahlprogram der Alternative für Deutschland für die Wahl zum Deutschen Bundestag am 24. September 2017. [2017] [cit. 2018-04-17]. Dostupné z: https://www.afd.de/wp-content/uploads/sites/111/2017/06/2017-06-01_AfD-Bundestagswahlprogramm_Onlinefassung.pdf.

REIS, E. Divergence or disorder?: the politics of naming intersex. *Perspectives in Biology and Medicine*. 2007, Vol. 50, No. 4, Autumn, s. 535–543 [cit. 2018-04-17]. Dostupné z: <http://www.aissg.org/pdfs/reis-divergence-disorder-2007.pdf>.

MÉNDEZ, J. E. *Report of the Special Rapporteur on torture and other cruel, inhuman or degrading treatment or punishment*. U. N., General Assembly, Human Rights Council, 22 session, doc. A/HRC/22/53. February 2013. Dostupné z: http://www.ohchr.org/Documents/HRBodies/HRCouncil/RegularSession/Session22/A.HRC.22.53_English.pdf.

S2k-Leitlinie Varianten der Geschlechtsentwicklung. Leitlinie der der Deutschen Gesellschaft für Urologie (DGU) e.V., der Deutschen Gesellschaft für Kinderchirurgie (DGKCH) e.V., der Deutschen Gesellschaft für Kinderendokrinologie und -diabetologie (DGKED) e.V. [cit. 2018-04-17]. Dostupné z: http://www.awmf.org/uploads/tx_szleitlinien/174-001l_S2k_Geschlechtsentwicklung-Varianten_2016-08_01.pdf.

STELLUNGNAHME DER BUNDESÄRZTENKAMMER. Versorgung von Kindern, Jugendlichen und Erwachsenen mit Varianten/Störungen der Geschlechtentwicklung (Disorders of Sex Development, DSD). *Deutsches Ärzteblatt*. 30. Januar 2015 [cit. 2018-04-17]. Dostupné z: http://www.bundesaerztekammer.de/fileadmin/user_upload/downloads/BAeK-Stn_DSD.pdf.

STEPHAN, F. Das Missverständnis um die Biologie des dritten Geschlechtes. *Welt*. 14. 11. 2017 [cit. 2018-04-17]. Dostupné z: <https://www.welt.de/kultur/article170580038/Das-Missverstaendnis-um-die-Biologie-des-dritten-Geschlechts.html>.

ŠIMONOVÁ, K. Sterilizace jako podmínka pro změnu pohlaví v rodném listu: přelomový rozsudek ESLP a nevyhovující legislativa v ČR. *Bulletin centra pro lidská práva a demokratizaci*. 2017, roč. IX., č. 4 – květen, s. 14–21 [cit. 2018-04-17]. Dostupné z:

<http://www.centrumlidskaprava.cz/sites/centrumlidskaprava.cz/files/attachement/bulletin/bulletinkveten2017.pdf>.

VOSS, H.-J. Intersexualität/Intergeschlechtlichkeit: Überblick über die aktuellen Debatten in der Bundesrepublik Deutschland. *Femina politica*. 2013, Vol. 22, No. 2, s. 135–140 [cit. 2018-04-17]. Dostupné z: <http://nbn-resolving.de/urn:nbn:de:0168-ssaoar-447579>.

Zeit für mehr Gerechtigkeit. Unser Regierungsprogramm für Deutschland. SPD-Parteivorstand. Auflage 7. 2017 [cit. 2018-04-17]. Dostupné z: https://www.spd.de/fileadmin/Dokumente/Bundesparteitag_2017/Es_ist_Zeit_fuer_mehr_Gerechtigkeit-Unser_Regierungsprogramm.pdf.

Zukunft wird aus Mut gemacht. Bundestagswahlprogramm 2017. BÜNDNIS 90/DIE GRÜNEN [2017] [cit. 2018-04-17]. Dostupné z: https://www.gruene.de/fileadmin/user_upload/Dokumente/BUENDNIS_90_DIE_GRUENEN_Bundestagswahlprogramm_2017.pdf.

Soudní rozhodnutí a zákony:

BGH, Urteil vom 22.06.2016, Az. XII ZB 52/15. Dostupné z: <http://juris.bundesgerichtshof.de/cgi-bin/rechtsprechung/document.py?Gericht=bgh&Art=en&nr=75539&pos=0&anz=1>.

BVerfG, Beschluss des Ersten Senats vom 10. Oktober 2017 – 1 BvR 2019/16 – Rn. (1–69). Dostupné z: http://www.bverfg.de/e/rs20171010_1bvr201916.html.

Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland vom 23. Mai 1949 (BGBl. S. 1), zuletzt geändert durch Artikel 1 des Gesetzes vom 13. Juli 2017 (BGBl. I S. 2347). Dostupné z: <http://www.gesetze-im-internet.de/gg/GG.pdf>.

Personenstandsgesetz vom 19. Februar 2007 (BGBl. I S. 122), das zuletzt durch Artikel 2 Absatz 2 des Gesetzes vom 20. Juli 2017 (BGBl. I S. 2787) geändert worden ist. Dostupné z: <http://www.gesetze-im-internet.de/pstg/index.html>.

Verfassungsgerichtshof, E 2918/2016-29, Beschluss, 14. März 2018. Dostupné z: https://www.vfgh.gv.at/downloads/VfGH_Pruefungsbeschluss_E_2918-2016_unbest_Geschlecht_ano.pdf.

Zákon č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů.